

Ибраймова П.Т.,* Торебаев Б.П., Юсупова Н.Д.

магистр, аға оқытушы, М.Әуезов атындағы ОҚУ. Шымкент, Қазақстан

аға оқытушы, М.Әуезов атындағы ОҚУ. Шымкент, Қазақстан

техника ғ.к., доцент, Ташкент тоқымашылық және жеңіл өнеркәсіп институты. Ташкент, Өзбекстан

ҚАЗАҚ ХАЛҚЫ КИІЗ БҰЙЫМДАРЫНЫҢ ТҮРЛЕРІ

ЖӘНЕ ОЛАРДЫ ЖАСАУ ТӘСІЛДЕРІ

Автор корреспондент: perisat_1976@mail.ru

Түйін: Бұл мақаланың басты мақсаты – көнені жаңғырту арқылы қазақ халқының қолөнерін тың белеске көтерілуіне ықпал жасау, қолөнер шеберлерін сондай ақ қолөнерге деген қызығушылығы бар тұлғаны киіз басу үлгілерімен және әдістерімен таныстырып, өнеріне өріс ашуға көмек көрсету. Қазақ қолөнерін түсіну, қайталау, жаңғырту, біздің алдымызға қойған басты мақсат, игі мұрат.

Қазақ халқының қолданбалы өнер түрінің бірі – киіз өнері, оның пайда болу тарихы, адамның ұлттық тәрбиесіне әсер ететін және дайындау түрлері мен технологиясы қарастырылады. Киіз дайындау әдістемесі ұрпақтан-ұрпаққа беріліп келеді. Әр аймақтың әртүрлі түрлері мен үлгілері кеңінен дамыған.

Киізден бұйымдарын жасау әдістемесі тазалыққа, шыдамдылыққа, төзімділікке үйретеді, жауапкершілік сезімге тәрбиелейді, Отанға деген және өз халқына деген сүйіспеншілік сияқты сезімдер қалыптасады, эстетикалық талғам ойы дамиды. Киіз бұйымдары немесе мал өсірген көшпелі халықтың тұрмыс тіршілігінің ажырамас бөлігі болған және қалдықсыз өндіріс тәсілдерінің бірі болған, яғни жануарлардан қырылған жүнді тастамаған, ерекше әдіс - тәсілмен отырып тазалаған, жуған, бояған және өңдеп пайдаланған. Қазақ халқының киіз үйін киіз бұйымдарсыз елестету мүмкін емес.

Кілттік сөздер: туырлық, қайшы, есік жапқыш, күзем жүн, жіп, сабау, ши

Қазақ елі - ежелгі мәдениет өлкесі. Ерте ғасырдан-ақ оны мекен етушілер мал бағумен қатар, жер жыртып, егін егумен шұғылдана жүріп, өзіндік орны бөлек» өрнекті өнерін, өзіндік мәдениетін қалыптастырды. Қазақ халқының қолөнері - сонау ежелгі заман тарихымен қатарласып, біте қайнасып келе жатқан өте бай қазына. Қазақ халқының қолданбалы өнер түрі - өз даму тарихының алғашқы күнінен бастап оның әр сатысында құнды қазыналарға ие бола бастады. Бұл қазына бүгінде қазақ халқы тарихи туындыларының негізін құраушыларының бірі болып табылады [1, б.2]

Киіз басу өнері - қолөнердің бастапқы түрлерінің бірі. Қытай жазбаша дереккөздерінде біздің заманымызға дейінгі 2300 -ші жылдардан бастап киіз туралы мәліметтерді кездестіруге болады. Киіз жасау технологиясы тоқыма станоктары мен тоқу құралдарынан да ертерек пайда болған. Біздің дәуірімізге дейінгі I-II ғасырдың мұралары жиналған Эрмитаж бір бөлімінде "Ғұн кілемі" сақталған. Сондай-ақ Алтайдағы Пазырық қорғанынан ең көне киіз кілем мен чепраки табылды. Оған шамамен 2500 жыл. Олардың ең жоғары көркемдік деңгейіне қарап, біздің дәуірімізге дейінгі киіздің жоғары температура, ылғал немесе арнайы инелер, қысым мен бүктеу әсерінен өзара байланысқан жүн талшықтарынан жасалынғанын аңғарамыз. Киіз жасаудың негізгі материалы ретінде қой жүнін атаймыз [2, 123].

Еуразия қырларындағы қазақ халқының қолданбалы өнер түрі - киіз басу өнерінің бастау алуын ғылым қола дәуірінің соңына деп келеді деп санайды, бұл кезде көшпенділік салт-дәстүріне сай мал шаруашылығы басымдыққа ие бола бастады. Біздің заманымызға дейінгі VII-V ғасырларда, сақ кезеңінде көшпенділік тұрмыста пайдаланған жабдықтардың типтік көрінісі қалыптасты.

Қазақ халқының қолданбалы өнер түрінің бірі - киіз өнері бұл сұлулық заңдарына сәйкес тұрмыстық заттарды жасау Киіз өнері туындыларында өмір сүру салтының ерекшеліктеріне тікелей әсер ететін адамдар өмір сүретін климаттық жағдайлардың ерекшеліктері көрсетілген. Сонымен қатар, қолданбалы заттардың формалары, түс схемасының ерекшеліктеріне және декорына сонымен қатар көркем идеяларды бейнелейтін эстетикалық ақпаратты қамтиды. Қазақ халқының бұл туындыларында көшпелі мәдениеттің ғасырлық дәстүрлері сақталған.

Киіз үй жиһаздарында киіз басу өнерінің өзіндік ерекшеліктері айқын көрінеді. Өрнектермен безендірілген кілемдердің көптігі оның интерьері көркін айрықша ашады. Киіз үй

жиһазына арналған жабдықтар көлемі жағынан шағын қысқа және олардың саны аз болды.

Бұл өнер түрлері киізбен жабылған, жорыққа ыңғайлы итарқалар, жиналмалы шатырлар мен күркелер, киізді пайдалана отырып жасалған салт аттыға тән киім-кешектер және тасымалға ыңғайлы жеңіл бұйымдар болатын. Бұл мәліметтерді қазба жұмыстары нәтижелері мен Страбон, Гиппократ, Геродот жазып қалдырған деректер арқылы аңғаруға болады. Сонымен қатар көрші Таулы аймақтағы Алтай Пазырық қорғанында, Жетісудағы Бесшатыр обаларында, Шығыс Қазақстандағы Берел обаларында жүргізілген археологиялық қазба жұмыстары кезінде табылған киіз бұйымдар дәлел бола алады [2,б.12]

Қазақ халқының ою-өрнегінің негізі ежелгі дәуір кезеңіндегі өнерден бастау алған. Қарапайым да, геометриялық әшекейлер тас дәуірінде пайда болды. Бұл геометриялық өрнектер бүгінгі күнге дейін керамиканы, дәстүрлі тұрмыстық заттарды безендіруде пайдаланылып келеді.

Сол кезеңдегі ою-өрнектер туралы ақпараттарды талдап танудағы негізгі мақсат - оларды қазіргі заман талғамына сай қайта өңдеп заманауи тұрмыста пайдалану. Мыс ғасыры мен қола дәуірінде геометриялық өрнек символдық космогониялық мәнге ие болды, олар ғарыш объектілерінің (жұлдыздар мен планеталар), өсімдіктер мен жануарлардың стильдендірілген бейнелерін біріктіріп күрделі сипатқа енді. Темір дәуірінің сәндік өнер мотивтері одан да күрделі және стильдік ерекшеде болды.

Біздің дәуірімізге дейінгі 1 мың жылдықта Қазақстан территориясын мекендеген сақтар-көшпенділердің қару - жарағын, тұрмыстық заттарын әшекейлеген ою-өрнектердің негізгі мақсаты - рулық тотем маңызын бағалап, оны сақтау болып табылды. Аң-құстардың тырнақтары, тұмсықтары, жыртқыш құстар мен жануарлардың тістері сияқты элементтер жиі стильденіліп суреттелді. Қола дәуіріндегі андронов керамикасын безендіретін космогониялық өрнектер, шеңбер тәрізді дөңгелек бейнелер, сынған сызықтар, меандрлар мен темір дәуіріндегі сақ бұйымдарының әшекейлері стилизацияланған түрде көзге түседі.

Киіз басу өнерінде кездесетін өрнектер тамыры мыңжылдық тереңдікте жатқан ежелгі космогониялық өрнектер ерекшеліктері негізінде сақталған. Әсіресе, күнге арналған ою-өрнек мотивтері кеңінен таралды.

Күн шеңбері, күн сәулесімен байланысты розеткалар аспан әлеміндегі күн қозғалысын бейнелейді. Күн, оның шашараған алтын сәулесі, арайлап атқан таңертеңгі шағы т.б. Күн мен аспанды бейнелейтін космогоникалық мотив - шеңбер қола дәуіріндегі барлық Орта Азия халықтарының сәндік өнерінде кең таралған. Ол әртүрлі тұрмыстық заттарды безендіруде, діни ғимараттардың орналасуында күнді, жұлдызды символдауда пайдаланылады. Сонымен қатар оны күн сәулесімен бейнеленген құдайлардың тасқа қашап салынған суреттерінен көруге болады. «Шұғыла» өрнегі күн сәулесін білдіреді. Кейде осы үлгінің ішкі жазықтығы жапырақтармен толтырылады. Осылайша, жердегі тіршілік көзі ретінде «шұғыланың» символикасы ашылады. Мотив - «шимай» - спираль әлемдік кеңістікті бейнелейді. Мәңгілік қозғалыстың символы болып табылатын – бұл мотив негізінде «бітпес» мотиві сияқты - шексіздікті білдіреді. Розеткалар қазақ халқының қолданбалы өнер түрінің бірі - киіз өнерінен басқа да үй тұрмысына қажетті көптеген заттарда, киім-кешек, қару-жарақтарды әшекейлеуде кеңінен пайдаланылды. Бұндай шеңбер-суретті ежелгі дәуірден бастау алған күн бейнесіндегі ою-өрнектің өзіндік сиқырлы бір элементі деуге болады. Күн шеңбері ішіндегі толтырылған өрнектер оның тылсым күшін көбейте түседі.

Мысалыға алсақ дөңгелек розетканың ішінде орналасқан Қошқар мүйіз өрнегі байлық және тоқшылықты білдірді [3,б.25]

Қазақ киіз жасау өнерінде жүннен тоқылған кілемдер маңызды орын алды. Барлық кілем бұйымдары қарапайым пішіндегі тік және көлденең станоктарда жасалды.

Қазақтар өнерінде ою-өрнектердің бірнеше тобы бар: геометриялық, өсімдік, зооморфтық және космогоникалық, олар халық қолданбалы өнерінің жалпы композициясында өзіндік орынына ие болып табылады.

Міне, осы көрсетілген дерекке негізделгенде халқымыздың жүнді ерекше пайдаланып, киіз басуы, арқан жіп есуі сияқты т.б. қолөнер тарихының ерте дәуірден бастау алғанын көруге болады. Жазба деректеріне қарасақ, киіз үй қазақ халқы тұрмысында біздің заманымыздан бұрынғы VII-ші ғасырда кеңінен пайдаланылғанын және ол белгілі бір еңбек кәсібіне айналғандығын байқауға болады [4,б.5]

Қолданбалы өнер нәтижесі – күнделікті тұрмыста пайдаланылатын және сәндік әшекейлерімен ерекшеленетін көркемөнер бұйымдарын жасау болып табылады.

Халқымыздың ғасырлар бойына мал шаруашылығымен айналысуы сәндік-қолданбалы өнер, соның ішінде жүннен дайындалған бұйымдар өте мықты әрі эстетикалық талғамды да,

материалдық рухани құндылықтарды да көрсету қажеттілігіне байланысты өмірге келді. Бұл халық шығармашылығымен тығыз байланысты болып табылатын, қолданбалы өнер туындыларына: жиһаз, кілем, тұрмыстық заттар, ыдыс-аяқ, ойыншықтар, тағы да басқа тұрмыстық заттар кіреді. Бірақ сонымен бірге сәндік өнердің кез-келген түрі өз уақыт талабына сай болған кезде ғана өміршеңдігін сақтап қана қоймайды – дамиды, сондықтан бүгінгі таңда халық өнері қайта жаңғырып, заманауи жаңа формалар мен басқа көріністерге ие болады.

Сақ тұрмысындағы мал шаруашылығының негізгі бағыты қой шаруашылығы болды. Қойдың еті мен сүті ғана емес, сонымен қатар оның жүндерін өндеп киіз басу, арқан есу және жіп иіру үшін де пайдаланды. Бес шатыр обаларынан табылған бірнеше заттар дәлеліне сүйенсек, сақтар киіздің әлденеше түрін: киіз үйге пайдалануға және жерге төсеніш етіп төсеуге арнап, қарапайым да қалың, қара түсті киіздерді киім және бас киім тігу үшін пайдаланған. Сонымен қатар, олар жұқа да жұмсақ, талдырма киіздерді ойдағыдай өңдей алған. [5,6.12] Жүнді өңдеу арқылы киіз басылып, үй жабылды. Осылайша, бүкіл әлем халықтарының өнері дамуына, әсіресе сәулет саласына көшпенділер өнері ықпалын тайға таңба басқандай анық аңғаруға болады.

Қазақтың ұшы-қиырсыз кең даласындағы көшпенділік тұрмысында жүнді көркем түрде өңдеудің ең жоғарғы деңгейі қалыптасты. Өңделген киізбен киіз үй сүйегін сыртынан айналдыра жабады. Киіз үйдің керегесінің сыртынан жабатын жабуды – туырлық, киіз үйдің күмбезін айналдыра жабатын жабуды – үзік, күмбез ұшындағы шаңырақ жабуын – түндік, ішке кірер ауыз жабуын – есікжапқыш деп атаған. Ал оның қабырғасына, керегелеріне – тұскиіз, кілем пішінді сырмақтар, жер еденге киіздің текемет, сырмақ түрлері (сырмақ сөзі жасалған материалына, түр-түсіне, пішініне және жасалған өңіріне байланысты аталған) қолданылған.

Текемет пен сырмақ сияқты төсеніштер, сондай ақ қабырғаға ілінетін дорбалар, ыдыс аяқ, басқа да мүліктерге арналған қапшықтар, түгел дерлік киізден дайындалды. Сырмақ – ежелден халқымыз тұрмысында еденге төсеніш ретінде пайдаланылып келе жатқан бірден-бір жарасымды сәнді жабдық.

Ұлы дала көшпенділері ежелгі заманнан бастап киіздің емдік қасиетін пайдалана білді. Олар белін киіз белбеумен орап, киіз шүберекпен денесін уқалау арқылы радикулит пен артроз ауруларынан сақтанды. Бұл шипалы тәсіл – жиі жел есіп тұратын жазық дала жағдайында жасайтын көшпенділер тұрмысында өте маңызды еді. Киіз ылғалды өзіне тартып, сіңдіреді және буландыру арқылы өзінің құрғақтығы мен жылуын жақсы сақтайды. Бұндай құрғақ жылу суық тигеннен басқа, қан айналымын жақсартуға да септігін тигізеді деп сенді.

Сәндік өнерде ең көп таралған өсімдік мотивтері – әлемдік ағаш символикасымен байланысты болуы мүмкін, сонымен қатар зооморфтық өрнектер мотивтер өнерде кеңінен қолданылды. Қолданбалы және сәндік-қолданбалы өнердегі киіз бұйымының ең таңқаларлық бір ерекшелігі – күшті әсерлі қоюланған тұтас стильдің өмірге келуіне себепші болды.

Ежелгі заман адамдары санасындағы талғам-талабы ықпалына байланысты, қолдануға қолайлы, жеңіл-желпі, әрі әсем әшекейленген төсеніштер жасалынып, сырмақ пайда болды. Алғашқы сырмақтар сыру түсіру арқылы жасалса, кейін сыру өзіндік өрнектерімен өзгеріске түсті. Өрнек салу бастапқы кезеңде жиек басу арқылы жасалды.

Адамзат өзінің күнделікті өмірінде қолданатын барлық заттарда этникалық түпнұсқалық із қалдырады. Қолданбалы өнер туындыларының бірі – киізден жасалған сырмақтың ерекшеліктерін көрсетеді. Сонымен қатар, қолданбалы нысандардың формалары, түстік үйлесімдері және айшықталған әшекейі туралы халықтық идеяларды бейнелейтін эстетикалық ақпаратты да қамтиды. [6,6.13]

Тұскиізді әсемдеп бүтін күйінде сәндеп, жиектеу және бейнелеп салу қиынға келіп тірелді және тұтас бір түсті киізді әсемдеуге жағдай болмағандықтан сырмақты тұтас дайындау дағдысына өзгеріс енгізілді. Яғни сырмақты дайындау барысында, қара түске ақ киізден, ақ-қара киізден қалауына байланысты көлемдегі шет жиектерін қабыстыра тігіп дайындау, бөлек дайындалған өрнектерді қосу қолайлырақ болды. Бұдан кейін дәстүрлі сырмақ үлгісі дүниеге келеді. Кейінгі жүн әрлеу өнерінің жарыққа шығуымен қатар жүнді өңдей отырып түрліше түс беру, киізге түс беру, жиек бояу әдістемесі біріктірілді де, сырмақтар тіпті де алуан жиектермен безендіріліп түрлене түсті. Осылайша дайындалып түс беріп өңделген жүндерден алуан түрлі сырмақтар жасау тұрмыстық дәстүрге айналды.

Уақыт өте келе сырмаққа өрнек салу тәсіліне сапалы түрдегі өзгерістер еніп, ғасырлар бойы айшықталып, түрлене түсті. Халқымыздың алуан түрлі оюлы, әсем пішінді сырмақтарын дайындау оның материалына, істелу әдіс тәсілдеріне қарай сан түрге бөлінді.

Киіз бұйымынан дайындалған сәнін келтіретін оюлары, өрнегі, бояуы, жиегі, сыруы, таспа

баулары, пайдаланған қосымша материалдары және қосымша көркемдеп өңдеу жолдары арқылы көркемделіп безендіріледі. Киізден дайындалған бұйымды ойдағыдай істеумен қатар, оның шеттерінің де тегістері, әдемі болып шығуы аса маңызды еді. Сәнді болу үшін шетін тегістеп көмкеріп, үстіне жиек басып тігілді. Шетін көмкерумен қатар зер жіптер қосып мүйіз салып өрнектеуге болады. Дайындалып отырған бұйымның шетіне қабаттап ширатылған немесе есілген жіп арқылы жиек жүргізіледі. Жиектің дайындаудың бірнеше түрлері бар. Оларға жататындар мыналар: таңдай жиек, алақұрт жиек, ирек жиек, қиықша жиек т.б. Әрқайсысының өзінше орындалу реттілігі бар.

Мысал үшін, таңдай жиек өрнегі алты тал жіптен (үсті алты, асты алты жіптен) жасалады. Алты тал жиек өрнегі екі түсті болады да, үстіңгі жиекті де, астыңғы жиекті де екі бағытқа бөліп орындалады. Таңдай өрнегін түсіру үшін үстіңгі жібі болсын, астыңғы жібі болсын ортадағы екі жібі де бір түсте болуы керек. Астыңғы жіп пен үстіңгі жіп түстері біріне-бірі қарама-қарсы болып келеді. Бұл үш жіптің екі топқа бөлінгендері арқылы бір тобы астыңғы жіптің, ал бір тобының оң жағынан, екінші топтағы жіптер арқылы астыңғы екі топтағы жіптердің сол жағын айқастырып, үстін астына, астын үстіне шығарып, астына түскен жиектер қатарлап тартылып, белінен бастырып тігіп отырады. Бұл тігістерді бұйымды безендіру, әсемдеу, әрлеу үшін салуға болады. Сырмақты әсемдеп көркемдеуге, үй сәндеуге, қабырғаға ілуге, алуан түрлі- түсті жіп түрі дайындалып, жиектер есіледі. Осындай пайдалануға арналған жамылғы, төсеніш, беріктеу, байлап-матау, сәндеу жұмыстарында жүннің рөлі айрықша маңызға ие. Ал мал шаруашылығымен айналысқан халқымыз жүнді төрт түлік малдан алып, яғни қойлардан, ешкіден, жылқы, түйе күземі кезінде жиып алып отырған. Жүн – қой, ешкі, жылқы, түйе т.б. жануарлар үстіндегі түгі, қылшығы. Бұны ешкімге түсіндіріп отырудың қажеті жоқ.[7,б.23]

Бұл мақаланың басты мақсаты – көнені жаңғырту арқылы қазақ халқының қолөнерін тың белеске көтерілуіне ықпал жасау, қолөнер шеберлерінің, қолөнерге деген қызығушылығы бар қауымды, қазақ халқының қолданбалы өнер түрлерінің бірі киіз басу үлгілерімен және материалдарымен таныстырып, бұл өнерді дамытуға бағыт беріп оның пайдалану өрісін кеңейтуге көмек көрсету. Оларды меңгеру, түсіну, тәсілдерін меңгеру арқылы жаңғырту алдымызға қойған басты мақсат, игі мұрат болып табылады.

Ежелгі қорғандардан қазба жұмыстары барысында табылған көркем туындылар мен бұйымдардың көшірмесін дайындау немесе ою-өрнектердің ерекшеліктерін ескере отырып арнаулы жүн, жіп материалдарын заманауи талапқа байланысты тиімді шешімге келе отырып, қолөнер шеберлерінің дәстүрлі өнерге деген қызығушылығына өз ықпалын тигізуіне сеніммен қарауға болады. Сондай-ақ студенттердің бұл саладағы шығармашылық еңбектерімен түрлі көрмелер мен конкурстарға қатысуына жол ашады. Бұл талаптар студенттерге үлкен жауапкершілік артады және өз кәсібіне деген олардың сүйіспеншілігін, сенімін арттырады.

Әдебиеттер тізімі:

- 1 Н.Назарбаев «Ғасырлар тоғысында». Алматы: Атамұра, 2003.-256.
- 2 Төребаев Б.П., БолысбаевД.С., Карибаев ж. басқалары. «Производство изделий номадов Евразии как феномен мировой культуры». «Известия вузов. Технология текстильной промышленности» Иваново мемлекеттік тоқыма академиясының ғылыми журналы 2020 ж Иваново қаласы, Ресей.
- 3 Әмірғазин К. Қолданбалы көркем өнер. Алматы, РИК 2005.1286.
- 4 Әбдіғаппарова Ұ.М. Қазақтың ұлттық қол ою-өрнектері (оқу құралы). Алматы,2000.90б.
- 5 Қазақ киізі: кеше және бүгін: Қолөнершілерге арналған оқу құралы/Ш.Токтабаева, А.Бекқұлова, Б.Ахмирова, Б.Асанова. Алматы, 2008.23б.
- 6 Нүрке М.С. Жүн бұйымдарының технологиясы: Кәсіптік білім жүйесіне арналған альбом. Алматы Абай атындағы Қаз ҰПУ, 2008.105б.
- 7 Шоқпарұлы Д., Дәркембайұлы Д. Қазақтың қолданбалы өнері. Алматы «Алматы кітап», 2007.49 б.
- 8 Ысқаққызы Ә. Сырмақ өнері. – Алматы «Алматы кітап» ЖШС, 2007.185б.

Аннотация: В статье рассматриваются особенности одного из видов казахского прикладного искусства – войлочное искусство, история его возникновения, виды и технология его изготовления, влияющая на национальное воспитание личности. Техника изготовления войлока передавалась из поколения в поколение. Каждому региону присущи различные виды и узоры.

Изготовление изделий из войлока учит терпению, усидчивости, выносливости,

воспитывает чувство ответственности, прививаются такие чувства, как любовь к Родине и к своему народу, развивается эстетический вкус.

Войлок или кошма являлись неотъемлемой частью быта кочевого народа, разводившего скот и являлся одним из способов безотходного производства, т.е. шерсть состриженную с животных не выбрасывали, а чистили, промывали, красили и обрабатывали особым образом. Не возможно представить казахскую юрту без войлочных изделий «киіз» и «текемет» они составляли основу внешнего и внутреннего убранства юрты, обеспечивая тепло. В наше время изделия из войлока стали очень популярны и используются в декоре интерьеров и в дизайне одежды этнического характера. Современные войлочные изделия отличаются большей декоративностью, нежели практичностью.

Ключевые слова: войлок, ножницы, доводчик, нитки, шпагат, ши

Abstract: In the article features of one of the types of Kazakh applied art are considered - felt art, the history of its origin, the types and technology of its manufacture, which influences the national education of the individual. The technique of making felt was passed on from generation to generation.

The manufacture of felt products teaches patience, perseverance, endurance, fosters a sense of responsibility, instills feelings such as love for the Motherland and its people, develops an aesthetic taste. Felt or a nightmare was an integral part of the everyday life of the nomadic people who breed cattle and was one of the ways of non-waste production, i.e. Wool sheared with animals was not thrown away, but cleaned, washed, painted and treated in a special way. It is not possible to imagine a Kazakh yurt without felt items "kiiz" and "tekemet" they were the basis of the external and internal decoration of the yurt, providing heat.

Keywords: felt, scissors, closer, thread, twine, Shea